

TATÁR ERZSÉBET-TÍMEA

A KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS NARRATÍV TECHNIKÁI AZ ERDÉLYI MAGYAR LÁNYOK IFJÚSÁGI FOLYÓIRAT ARANYSZÁLAK ROVATÁBAN*

Az *Erdélyi Magyar Lányok* ifjúsági folyóirat a kolozsvári Marianum Római Katolikus Leánynevelő Intézet¹ kiadásában jelent meg 1920–1931 között. A fiatalság nevelésében, művelésében rejlt rendeltetése

* A dolgozat megírásához szükséges anyagi támogatást a Humán erőforrás-fejlesztési operatív program 2007–2013. és az Európai Szociális Alap biztosította a *Minőség, kiválóság, transznacionális mobilitás a doktori kutatásban* POSDRU/187/1.5/S/155383 projektből.

1 Az 1911–1948 között működő előkelő leányintézet az ország minden tájáról, nemzetiségre és felekezetre való tekintet nélkül fogadta a tanulókat az elemi és polgári iskola vagy leánygimnázium különböző tagozataira: egyéves női kereskedelmi szaktanfolyam, hároméves női felsőkereskedelmi iskola, háztartási iskola, ipariszkolai tanfolyam, tanítóképző, tanárképző, zenetanfolyam. A tanórákon kívül önképzőkörök (Szent Erzsébet önképzőkör), az Oltáriszentséget és a Mária-tiszteletet elmélyítő körök (Oltáregyletek, Szívgyárda, Kisebb Leányok-, Nagyobb Leányok Mária Kongregációja, Hölgy Kongregáció), kórus (Szent Cecília énekkar) és szintársulatok keretében biztosították a kulturális nevelést. (A 20. századi iskolai színpadi kultúráról lásd Bodó 2013, 2014.) A világi tanárok és paptanárok, illetve a Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérek segítségével megvalósított marianista leánynevelés és oktatás mindmáig sajátos szellemiség képviselője (Az iskola történetét átfogó munkák: Rajka 1927, Veidinger 2008, Sas 2011, Orosz 2013).

és működtetésének sajátosságai szempontjából jól illeszkedik a két világháború közötti egyházi felekezetek által kiadott (és akár nem kifejezetten felekezeteknek szánt) lapok sorába. Az ifjúság számára jelent meg Kolozsváron a református jellegű *Fölfelé. Az erdélyi magyar ifjúság, diákság lapja* (1921. február – május), a *Remény. Szépirodalmi és tudományos folyóirat* (1920–1922), *Ifjú Erdély* (1923–1944). Unitáriusok szerkesztésében jelent meg a *Kévekötés* (1929–1936) ifjúsági lap, zsidó jellegű volt az *Ifjú Kelet* (1922), katolikus szellemiségű a *Jóbarát. Irodalmi és tudományos folyóirat az ifjúság számára* (1925–1940).² Különösen a kisebbségi léthelyzetben a sajtó az iskolák és az egyházak mellett a magyar közművelődés fontos tényezőjévé vált (Gyórfy 2014), azt is mondhatjuk, hogy a sajtónyilvánosság vált az önszervező társadalom legfőbb belső hatalmává (Cseke 1992). A két világháború közötti romániai magyar sajtó 15,08 %-át az egyházi és vallásos lapok képezték, arányuk a szaklapokét is meghaladta (14,67 %). Ezek közül néhány még a háború előtti évtizedekből az egyházak, illetve felekezetek központi lapjaiként jelentek meg: a *Katholikus Világ* 1898–1946 között, a katolikus *Hírnök* 1900–1944 között.³ Az első világháború után indítanak magyar nyelvű hitbuzgalmi lapokat a kiségyházak és a terjedő szekták (Dávid 2000b: 366–367).⁴ A katolikus sajtó közéleti szerepét már az első világháború előtt is hirdették, közismerten Bangha Béla, akinek koncepciója szerint a sajtó a „közélet irányítója, az eszmék végiggondolásának színhelye, ahol egy szellemi irányzat programjának a napi problémákra való alkalmazása zajlik, ahol az összehordott gondolati kincset a széles nyilvánosság elé tárják, tehát megbeszélési fórum, parlament” (Kiss 2001: 153). Majláth Gusztáv Károly püspök is az eszmetérjesztés médiumaként ismeri fel a sajtót: „A katolikus nevelés kiegészítője a katolikus sajtó. Enélkül, mondotta a Pázmány Egyesületbe való belépésekor, meg nem élhetünk, prédává lesznek elveink, szabadságunk, függetlenségünk. Katolikus

2 Nem felekezeti lapok közül kiemeljük: *Az Ifjú Proletár* (1921) a munkásréteg fiataljaihoz szólt, az Erdélyi és Bánáti Ifjúmunkás Szövetség központi lapjaként az *Ifjú Gárda* (1922), az *Ifjúmunkás* (1922, 1929–30-ban Bukarestben).

3 A két világháború közötti erdélyi katolikus sajtóról lásd Marton 2009.

4 Dávid Gyula Monoki István adatai alapján kimutatja, hogy az 1918-as történelmi változás után a Romániához csatolt Erdély, Bánság és Partium területén a háború előtt megjelent 101 időszakos sajtótermék közül 80-nak sikerült töretlenül folytatnia megjelenését 1919-től. Abban az évben 26 új lap indul, 1920-ban 39, 1921-ben 68, „ami a sajtó folyamatos gyarapodását, egyben szakterület és jelleg szerinti további rétegződését is mutatja.” (Dávid 2000b: 363–364) Az irodalmi, művelődési és tudományos lapok legnagyobb részét a háború után indulnak meg, s részarányuk a 22 év összlapterméséből 17,50 % (ebből 9,03 % a szépirodalmi, 3,25 % a tudományos, 5,22 % a művészeti lap). (Dávid 2000b: 365) Lásd még: György 1924.

hírlapirodalom nélkül eszméink nem hódítanak, csak tengődnek.” (Biró 1940: 90.) A kisebbségi léthelyzetben az ifjúsági folyóiratok új rendeltetését kifejezően világítja meg Bodó Márta a *Jóbarát*-antológiát kísérő tanulmányában: „kísérlet a csüggedtség legyőzésére” (Bodó 2013).

Kutatásom egy olyan rovatra koncentrálok, mely az eszméknek nem csupán terjesztésére, de azok megvitatására is keretet nyújtott: iskolai és magánéleti tapasztalatokat tárt az olvasó közönség elé, és a személyes vélemények, benyomások megfogalmazására kérte fel és ösztönözte a közönség tagjait.⁵ Célja egyben eszköz is volt: az interaktív kommunikáció útján épített közösséget.⁶ Ebből kifolyólag írásom esettanulmány jellegű: a nevében a fiatalság egy rétegéhez/ről szóló, de, mint kiderül, nemcsak lányok által olvasott folyóirat esetében vizsgálom azt, hogy miként tartott kapcsolatot az olvasókkal, hogyan szervezett egyfajta közösséget, milyen identifikációs szerepe volt, milyen identitásformákat generált. Az *Aranyszálak* állandó rovat jellegének köszönhetően e kérdések a szerkesztői intenciók és az olvasói reakciók szemszögéből, a diskurzuselemzés módszerével, egyaránt vizsgálhatók. A rovat szövegeinek tartalomelemzése révén megvilágíthatók azok a szimbólumok, toposzok, kulturális elemek, magatartásminták, melyek a diskurzus(ok)nak alávetve,

- 5 Lásd Jürgen Habermas megállapításait arról, hogy az újság- és folyóirat-szerkesztőségek, a rádió- és televízió-állomások kínálta levelezési párbeszédbe való bekapcsolódás a levélben való személyes érintkezés szokását váltja fel, és a tömegközlelési eszközök a „személyes bajok és nehézségek átvállalóiként, segítségnyújtási szaktekintélyként ajánlják magukat: bőséges mennyiségben nyújtanak alkalmat az azonosulásra – a nyilvános bátorítási és tanácsadási szolgáltatás rendelkezésre álló készletéből, a magánszféra valamilyen regenerálását tűzve ki célul. [...] A nyilvánosság bizonyos mértékben magába szívja az egyéni egzisztencia problematikáját, s a nyilvános fórumok felügyelete alatt, ha nem is intézi el, de legalább kitergeti.” (Habermas 1999: 255.)
- 6 John Dewey kommunikáció-szemléletét hasznosítom, az ő megközelítésében a kommunikációnak a társadalmi integráció és a szolidaritás érdekében való felhasználásának kérdése a fontos. A kommunikáció integráló hatását emeli ki, közösségépítő képességét. A dialógusra épülő társadalmi kohéziót a párbeszédekben létrejövő konszenzusok létrejötte, a közös megértés kialakulása segíti elő. A kommunikáció terminusát kettős értelemben használja: mint közlés/közvetítés és a kommunikáció mint rituálé értelemben. Az intellektuális elvárások, szükségletek összhangba hozását, mindezek közlését, közvetítését Dewey szerint a napilapok látják el, vagy legalábbis nekik kéne ellátniuk. (Pászka 2009: 33.) A kommunikáció társadalmi cselekvés, amely létrehozza, fenntartja, működteti a társadalomban a jeleket, szimbólumokat, rituálékat, dialógusokat (Pászka 2009: 35).

illetve az(oka)t meghatározva,⁷ hozzájárulnak az én megkonstruálásához, a közösségi sajátosságok meghatározásához, a közösség szöveg általi (narratív) reprezentációjához.⁸

AZ ERDÉLYI MAGYAR LÁNYOK IFJÚSÁGI HAVI FOLYÓIRAT

1920. november 15 – 1931. december 20. között jelent meg a szünidei hónapok, július és augusztus kivételével havonta 15-én, 1922–23 között havonta kétszer, 15-én és 30-án, 1925–26 között hetente, 12, 16, 18, 20 vagy 22 oldalszámmal. Alapítója és szerkesztője Kende János.⁹ Kiadó: Marianum. Nyomda: Minerva Rt, 1922–23 között Szent Bonaventura, 1923–28 között a Providentia,¹⁰ 1928–31 között Lengyel (&Mayer). Mellékletei: 1921/22–1923: id. Xántus János: *Erdély földje képekben*; 1925–26-ban *Leány Színház* füzetsorozat; 1927-ben a nyári szünidő vasárnapjain *Erdélyi Magyar Lányok Ifjúsági Melléklete*. A lap megjelenése, terjesztése előfizetési rendszerben működött, 1931-ben bekövetkezett megszűnését gazdasági válság okozta.

Rovatai, a VI. évfolyam (1925–1926) első lapszámában közölt tartalomjegyzék szerint, a következők voltak: I. Bevezető sorok – ünnepi megemléke-

- 7 „Az intenciók meghatározzák a történetmondás motívumait és beszédmódját, a diskurzus milyenségét. Ez fordítva is igaz, vagyis a motívumokról és a diskurzus jellegéről következtethetünk az intenciókra, implicite a perspektívára. [...] Maga a diskurzus telíti meg a kiindulópont és a cél közötti teret különféle elemekkel, a megfelelő motívumokkal, amelyek végül is felépítik a narratívát.” (Ilyés 2013: 46.)
- 8 „A szöveg minden esetben kontextusának, egy adott időszak kultúrájának, rétegtudatának, társadalmának, társadalmi csoportjának a lenyomata.” (Ilyés 2013: 46–47.) „A szövegekkel való munka pedig a narratológia szemléletét hívja elő, melynek segítségével a szövegben belüli és kívüli jelentéseket, a jelenség és reprezentációnak természetét és struktúráját értelmezhetem.” (Ilyés 2013: 47.)
- 9 Kende János (Gyulafehérvár, 1881. szeptember 26. – Kolozsvár, 1958. június 26.) az iskolaalapító Hirschler Józseffel társszerkesztésben adták ki a *Művészeti Szalon* című szemlét (1926–1932) (Balogh 1991: 701–702). A Marianum különböző tagozatain magyar, német és francia nyelvet tanított 1911-től.
- 10 A *Providentia* nyomda a Marianum épületében 1923. január 15-től 1929. január 28-ig működött Kende János paptanár irányításával. (Sas 2011: 64) Itt nyomtatták 1924 februárjától a Marianum hitbuzgalmi havi közlönyét is, a Csergő Benedek által szerkesztett *Mária Kongregációt*.

zések; II. Irodalmi, művészeti természettudományi föld- és néprajzi leírások; III. Költemények; IV. Elbeszélések, regények, karcolatok; V. Oktató, mulattató közlemények; VI. Háztartás; VII. Irodalom. Könyvismertetések; VIII. Nyíló rózsák (Költemények. Elbeszélések, rajzok); IX. Színház / Bélyeggyűjtés; X. Aranyszálak, Tarka krónika, Háztartás, Bölcsek könyve, Fejtörő, Pályázatok, hirdetések, Szerkesztői üzenetek minden számban.

A szerzők közt találjuk a katolikus egyház képviselőit, illetve költőket, írókat, mint például: Bányai László, Bitay Árpád, Dsida Jenő, Kolozsvári Grandpierre Emil, György Lajos, Szemlér Ferenc.

Több rovat is, például az irodalmi szárnybontogatást szorgalmazó *Nyíló rózsák*, a *Háztartás*, a *Fejtörő* rovat, a különböző témában meghirdetett pályázatok, az olvasók alkotásait várta és közölte. A beküldött levelekre, alkotásokra a szerkesztői válasz, reflexió az *Aranyszálak* és a *Szerkesztői üzenetek* rovat hasábjain volt olvasható. Az olvasókkal való kapcsolattartása révén e két rovat szoros intertextuális kapcsolatban van egymással.

A következőkben az *Aranyszálak* rovat közösségépítő- és szervező szerepét vázolom.¹¹

AZ ARANYSZÁLAK MINT KÖZÖSSÉGI FÓRUM

A rovat az iskolai élet mindennapjairól, és az iskolapadból már elballagott növendékek sorsának alakulásáról kívánta tájékoztatni az olvasóközönséget.

11 Tisztában vagyok azzal, hogy a források értelmezése egy olvasat, hogy az olvasottak értelmezésében mélyen meghatározottak vagyunk. „Ha lassan is, de mindannyian arra a meggyőződésre jutunk, hogy a „valóban” megesett „tényt”, a „való” élet viszonyait a vizsgált korszakban voltaképpen nem ismerjük, hiszen egy közjünk és közénk tolakodó torzító üveg alatt – ami nem egyéb, mint a róluk hírt adó „források” olvasata – szemléljük őket. Ezért hajlamosabbak vagyunk inkább e tények elbeszélésmódjára figyelni, azaz inkább magát a *nyomot*, mint a tényt vizsgálni.” (Duby–Lardreau 1993: 78) Georges Duby a történészek munkáját is meghatározó korszak szemléletéről írja: „...bármennyire különböznek is az egyik történész a másiktól, akár minden tekintetben, ha ugyanegy korban tevékenykednek, alapvetően mégis ugyanazokat a kérdéseket teszik fel, ugyanazokat a témákat kutatják (még ha egymástól egészen eltérő korszakokat kutatnak is). Az azonos korszak érdekközössége felülkerekedik az összes többi tényezőn.” (Duby–Lardreau 1993: 43)

Az ismertetett intézményi események között szerepeltek a hivatalos iskolalátogatások, ünnepélyek műsorai, lelkigyakorlatok időpontjai, az érettségizett diákok eredményeit szemléltető statisztikák, az önképzőkörök gyűléseiről, tisztségeiről, működéséről szóló jelentések, farsangi előadásokról, iskolakiutazásokról, karácsonyi, húsvéti ünnepségről szóló beszámolók stb. A személyes életről szóló tudósítások a családi élet, munka és szabadidő eseményeit ölelték fel. Mindezen közlések, a lap nyújtotta közös élményként, egyben az olvasóknak egy virtuális közösségbe szervezését is szolgálni hivatottak. Maga a levélírás gesztusa a közösségi életbe való bekapcsolódás eszköze, célja, aktusa, általa történt meg és vált láthatóvá, követhetővé az *Erdélyi Magyar Lányok* társadalmába való beágyazottság¹². Az interaktív kommunikáció lényege ez a véleménycsere, melynek révén a „magánemberek gyűjteménye” (olvasó) *tömegből* (levelező) *közönsséggé* válik, a véleményeket nem csupán befogadó, hanem azokra válaszoló, azokat befolyásoló, alakító személyek körévé (vö: Habermas 1999: 345), szubkulturális csoporttá.¹³

A rovat narratívumai jelentés-konstrukciós és identifikációs aktusok, az én megkonstruálásának aktusai. A tartalom- és diskurzuselemzés módszerével felfedhető az *EML* közösségének narratív megalkotása, végigkövethető a kollektív emlékezet termelésének folyamata. Kérdéseim: milyen diskurzusok mentén szerveződik az *Erdélyi Magyar Lányok* virtuális közössége, melyek e közösség sajátosságai? Feltételezésem, hogy amint a nemzeti kultúra narratívája által válnak az emberek a nemzetnek mint „elképzelt közösségnek” (Benedict Anderson) részeseivé, így az ifjúsági folyóirat olvasói a lap interaktív rovatában forgalmazott sajátos, a közös iskolai emlékeken és azoknak a jelenben (a jövőért) történő ápolásán alapuló kultúra narratívája által válnak az Erdélyi Magyar Lányok „elképzelt közösségének” részeseivé. (vö: Ungvári Zrínyi 2007: 73)

12 Az egyének a társadalomba való *beágyazottságáról* lásd Granovetter 1982.

13 Vályi Gábor Paul Hodkinson (2002) szubkultúra-definíciójára hivatkozva vonja le a következtetés, hogy az egy szubkulturális csoportba tartozásnak nem feltétele a tagok személyes ismeretsége, az egymással közvetlen kapcsolatba kerülése. Annál inkább, ha 1. megtaláljuk náluk a közösség által kiformalt többé-kevésbé konzisztens ízlés- és értékvilágot, 2. az egyének e csoport tagjaként azonosítják magukat, a szubkultúrához tartozás identitásuk része, 3. szabadidejük jelentős részét töltik szubkulturális tevékenységekkel, s társas kapcsolataik is e körből kerülnek ki, 4. rendelkeznek autonóm, a mainstream kulturális iparágaktól független kereskedelmi és médiacsatornákkal (Vályi 2007: 56).

A FOLYÓIRAT ÉS ROVAT PROGRAMJA

A folyóirat szerkesztői programja egy, a közös iskolai múlt és a folyóirat hátsbjain közölt cikkek, mint közös emlékek által összefűzött virtuális közösség megteremtése. Jól tükrözi ezt az I. évfolyam végén megfogalmazott további program jelzése:¹⁴

„Emlék és összekötő kapocs! Az Erdélyi Magyar Lányok lapja az I. évfolyamon át is ezt a két fogalmat akarta megvalósítani; hogy legyen kedves emlékek és legyen a szíveteket a szeretet finom szálaival összekapcsolótok.

A jövőre még nagyobb igyekezettel törekszik hasznos szórakoztatástokra, vezetésekre, hogy annál inkább minden elbeszélés és cikk az emlékek édes rózsája legyen.” (Szerkesztő bácsi: *Az első határkőnél* – 1921. június 15. oldal-szám nélkül)

Az emlék, jelen esetben az iskolás emlék: kulcsszó, „benne a történelemre vonatkoztatás jelenik meg. A történelemmel [...] kapcsolatba hozott tárgy ebből a kapcsolatból nyer kultikus értéket.” (Marosi Ernőt idézi Gyáni 2007: 74.) A folyóirat interaktív rovata az emlékezés alapításának színtere, az olvasóknak a rovatban megvalósuló kapcsolattartását – a szerkesztői elgondolások szerint – az közös a cél vezérli, hogy „a jelen megőrződjék a kulturális emlékezetben” és ezzel folyamatosan biztosítottá váljon a kollektív identitás. A jelenre tehát mint a „majdani múltra” tekint – az előretéknél emlékezés érhető tetten e szerkesztői elgondolásban (vö: Assmann 2004: 167).

Az Aranyszálak rovat retorikai szempontból is a leghangsúlyosabb szolgálója ezen eszme, a közös múlt és emlékek által összekapcsolt közösség hirdetésének. A rovat címe bizonyára emlékversből ihletődött, a barátokat összekötő aranyfonal motívumra épülő emlékversek közül egyet ragadok ki szemléltetésül:

A barátság aranyfonal,
Mely ha egyszer elszakad,
Össze lehet ugyan kötni,
De a nyoma megmarad.¹⁵

Az aranyszálaknak a folyóirat számaiban gazdag jelentésmezeje alakul ki: *a szíveteket a szeretet finom szálaival összekapcsoló; szíveket és lelkeket összefogó kapcsolat; a lány szíveket összefűző testvériség arany szála; Szeretettől csillogó arany szálak fűzik valamennyi volt növendékünk nevét az*

14 A korabeli nyomtatott kiadványokból és a folyóiratból felhasznált részleteket betűhíven közlöm.

15 Aranyosszéki adat, 1970-ből. Keszeg Vilmos több változatát közli (Keszeg 1991: 175).

emlékezet örökzöld fájához; a szeretet melegéből szövődő aranyszálak; az erdélyi magyar lányok szívvilágának összekötő kedves aranyszála; igazi gyermeki szeretetből, erős ragaszkodásból fakadó aranyszálak szövődtek most újra stb.

Ezzel együtt folyamatosan körvonalazódik a barátság szálainak társadalmi kihatása is: a szerkesztő szövegei szerint egy iskola generációit fűzi közösségbe,¹⁶ a magyar iskolák növendékeit fűzi egy közösségbe,¹⁷ a növendékek családját fogja egybe,¹⁸ az olvasótábor egészét tartja össze.¹⁹ Az *Erdélyi Magyar Lányok* közösségéről a lapszámok során körvonalazódik, hogy tagjai

-
- 16 „Aranyszálak a szeretet édes kötelékei! Fonódjanak erős öleléssel a szívek köré, hogy azok, akik a csöndes iskolafalak közül az élet keményebb iskolájába távoznak, lélekből soha tőlünk el ne szakadjanak.” (1921. június 15. 126.)
- 17 „A diadalmas diákéletet megszépítő szeretetnek és testvériségnek arany szálai. Milyen szép volna, ha minden intézetből ideröpülnének az ilyen szeretet szála. Mert e rovat nemcsak a Marianum növendékeinek van kizárólag fenntartva. Egymáshoz akarja fogni az összes magyar intézetek leány-íjfűségének szívét, a rövid, távirat szerű jelentések kapcsán.” (1920. november 15. 14.)
1926 szeptember – 1927 júniusa közötti lapszámokban külön rovat futott *Marianum*. *Egy szív – egy lélek* címmel. A rovatban begyűjtött növendékek névsorát, lakcímét, életrajzi adatait az 1927-ben kiadott *Emléklapok a Marianum történetéből* című kötetben közzélték, lásd Rajka 1927: 55–81. A rovatindító sorok: „Marianumi Testvérek! Állandó rovatot illesztünk be az EML hasábjai közé, hogy rövid mondatokba szorítva mindent elmondjunk, ami a Marianumra és a vele kapcsolatos dolgokra, a régi növendékekre és életük közleményeire vonatkozik. Az összes növendékeket felkutatjuk, hogy ezzel a rovatval kapcsolatot teremtsünk az intézet és a volt növendékek között. Felkérünk azért minden marianumi testvért, hogy egy levelező lapon közölje legalább a címét.” (1926. szeptember 26. 13.)
- 18 „A Szociális Misszió Társulat 1923. évi július 20.-án a kongresszus alkalmával gyűlést tartott, amelyen Sándor Imre hittanár ajánlata folytatán kimondották, hogy az EML-at, mely hivatva van a leánylelkek útján a magyar családok között a szellemi és lelki kapcsolatot megteremteni, a szociális misszió szervezetei útján a legmesszebb menő rétegekben fogja elterjeszteni. A lelkes indítványt Kegyelmes Főpásztorunk magáévá tette és felkérte a Szociális Misszió összes szervezeteit, »hogy ezt a lelkes ifjúsági lapot, mely közleményeivel mindig magas szinten jár és hangjának szeretetteljes melegségével meghódította teljesen a leánylelkeket, fogadják szerető munkakörükbe.«” (1923. október 1. 29.)
- 19 „Manapság az EML minden leányos ház asztalán megtalálható. Ez a folyóirat fűzi össze a magyar leányifjúság szívét-lelkét egy nagy közösségbe. Olvasásánál érzi mindenki, hogy az EML-ban eleven, friss erő lüktet, mely szebbé, varázosabbá teszi az ifjúság tavaszát; delejes áram indul ki az EML-ból és áthatol a leányifjúságon, mindenütt éltetve, gyújtva, munkára tüzelve. Titkos, lappangó erők pattannak ki belőle, melyek szellemi érintésein megérik, hogy csupa erő és igazi élet.” (Szerkesztő bácsi: *A negyedik határkőnél* – köszöntő)

nem csupán erdélyiek,²⁰ és nem csupán lányok.²¹ A közösségi lét nem ismer korhatárt,²² végzettségtől, foglalkozástól függetlenül fogadja olvasói körébe a személyeket.²³

Az *Aranyszálak* rovatot a következő képpel indítják útjára: „Ha illusztrációkkal jelennék meg a lap, a legszivesebben Klotho alakját rajzolnám ide a párkák közül, ülő helyzetben, arany kender rokkával, hogy fonja a lány sziveket összefűző testvériség arany szálait. Köréje sok-sok lánynevelő intézetet vázolnék, melyekből a végzett növendékek serge igyekszik az élet útjain el. De elillanásuk előtt Klotho szivükhöz *köti fonalának arany szálait*. Így *köti össze egy-egy intézetnek múlt, jelen és jövő generációját, hogy el ne szakadjanak végleg a helytől, melynek emlékei örökké ott zsongnak a lelkiükben fiatalos, eleven erővel s amelynek tanulmányukat, kulturális mivoltukat köszönik.*” (1920. november 15. 2.)

A szerkesztői és olvasói diskurzusoknak e *múlt, jelen és jövő generációit* közösségbe építését szolgáló elemei a közös múlt, közös emlék, közös jelen, és közös kultúra. A közös reprezentációkat felmutató narratívumok azáltal képezik a közösség önépítésének eszközét, és biztosítják a csoportkohézió megalapozását, hogy olyan támpontokat szolgáltatnak, amelyek segítségével az egyes tagok jelentéseket fedeznek fel a saját életükben (Ungvári Zrínyi 2007: 72). Az olvasók leveleiben visszaköszönnek a fent idézett szerkesztői szöveg moti-

- 20 „Temesvár–József zárda V. gimn. Karácsony előtt már bizony szomorkodtam, hogy Ti is elfeledkeztek rólam. De vannak még, hála Istennek, kedves csalódások is! Annál jobban örültem a hosszú levélnek, mikor megtudtam a hallgatás okát. Első a kötelesség. Legnagyobb sajnálatomra a lap címét már nem változtathatom meg. Eddig is beleértettem a cimbe minden magyar leányt, akár Erdélyben lakik, akár a Bánátban, de most mindig külön fogok Rátok gondolni. Ti vagytok az én drága gyöngyeim! Szives üdvözlöt mindnyájatoknak.” (*A szerkesztő üzenetei*. 1922. január 15. 61.)
- 21 „Janick Grete (Lovrin) Margitnak öccse a Karcsi szintén nagyon buzgón olvassa a kedves lapot s szintén kedveli, amit csodálok, mert a kis haszontalan nem ad sokat a lányokra.” (1925. február 15. 176.)
- 22 „[...] Nekünk is leghőbb kívánságunk, hogy a kis lányoknak is indítsunk egy lapot. Adig is, míg az anyagiak megengedik, a kisebbek olvashatják a Bob és Teddit-t, az nekik készül. Ami késik, nem mulik. Üdvözlöt.” (*A szerkesztő üzenetei*. 1922. február 15. 73.)
- 23 „Kedves Leányok! Az új esztendőben a szeretet hangján szólok hozzátok és buzdítalak az Aranyszálak további szövéseére. Ez a rovat tisztán csak a ti rendelkezésetekre van a lapba illetve. Küldjete be minél több beszámolót. Irányítást is akarunk adni a beszámoló elkészítéséhez, azért F. Vadnai Hermin írónő leveléből ezeket a tanácsokat vesszük át: »Az „Aranyszálak” hü korképet ad Erdély mai leány-életéről, azért kedves olvasóinkat arra kell figyelmeztetnem, hogy a külsőség itt mennyire nem fontos. Végzettség, foglalkozás, életmód és a kitűzött cél legyen a bemutatkozás veleje; elért eredmények, siker és – ha úgy volna – még balsiker is a beszámoló tárgya.«” (1930. január 11. 207.)

vumai: „Kilner Cunci (Beius). »Egy új barátnővel sokasodott az EML tábora. Alig egy pár hónapja járatom e lapot s már is nagyon megkedveltem. Nagyon tetszik az „Aranszálak” rovata. Ez nagyon családiassá teszi e lapot. Kérem a Szerkesztő bácsit, juttasson egy kis szálacskát hozzám is. Becses értékékként fogom őrizni és tovább fogni. Ugy igyekeznék, hogy ezek a kedves szálak eljussanak Erdély minden zugába, hogy minden erdélyi magyar leány szeretete rokkáján fonja tovább ezeket a szálakat. Hány magyar szív forrt egybe az aranszálak útján [...]» (1931. február 1. 257.)

A szociális reprezentáció elmélete szerint a csoporttagok kommunikációjában a korábban ismeretlen, jelentés nélküli cselekedetek, tárgyak, események vagy fogalmak a csoport számára ismerős, jelentésteli reprezentációkká alakulnak, a csoport társadalmi valóságának részévé válnak (László 1999: 132). Milyen az a társadalmi valóság, mely az olvasók párbeszédében a szociális reprezentációk által megteremtődik a tagok számára – fogalmazhatjuk meg ismét a kérdést, melynek kutatására vállalkoztunk. A továbbiakban ezt világitják meg a szerkesztői és olvasói narratívumok.

AZ ERDÉLYI MAGYAR LÁNYOK KÖZÖSSÉGE A ROVAT NARRATÍVUMAINAK TÜKRÉBEN

A következőkben azokat a sajátos kulturális értékeket,²⁴ eszméket, személyiségbeli tulajdonságokat, magatartásmódokat, szabadidős tevékenységeket, olvasmányokat, attitűdöket világitjuk meg, amelyek a szerkesztő és az olvasók számára az *Erdélyi Magyar Lányok* közösségének tagjait generációs egységbe fogja, s mint ilyet, jellemzi. Az azonosság reprezentációi, az identitást jellemző gondolkodásmód és értékrendszer sokszor a másság reprezentációival szemben fogalmazódnak meg. (vö: Ungvári Zrínyi 2007) Egy női világ, az adott korszakra jellemző női életpálya a maga lehetőségeivel sejlik föl a folyó-

24 Az érték társadalomtörténeti és szociológiai értelemben tárgyak, viszonyok, eszmék társadalmi súlya, mely önszabályozást, visszacsatolást biztosít a személyeknek. És lehet „fontos életcél, viselkedési standard az egyes ember számára, olyan norma, norma-rendszer, amelyhez erősen pozitív attitűddel viszonyul az egyén” (Valuch 2002: 257).

iratban. Ezzel együtt láthatóvá válnak azok a funkciók, melyeket a folyóirat betölt a lányok életében.

Utópisztikus képpel szemlélteti a szerkesztő annak a közösségnek a sajátosságait, melyet a folyóirat kitermelhet:

„Évek múltával kialakul az intézetek generációinak testvérisége, összefűzve az iskolás emlékek arany szálaival. Valóságos tábor, ifjúsági szent szövetség, melyet éltet az együtt töltött évek boldogító emléke, az összetartozás nemes érzése. S ha az emlékek és érzések világát a testvériség charitasa hatja át, kialakul a legtisztább, charitatív jellegű »leány egyesület«.

Charitas! tette *kész, áldozatot nem* kimélő testvéri szeretet, mely segítségére siet a szegény és az életben nehezen boldoguló osztálytársaknak. Leány egyesület! melynek vezetői, titkárai éber figyelemmel kísérik az összes osztálytársak fejlődő életét és a segítségre szorultaknak jó tanáccsal, felvilágosítással, vagy a mennyiben lehetséges álláshoz juttatással szolgál.²⁵ (1920. november 15. 2.

A meghirdetett eszme jól illeszkedik a kor társadalmi szervezkedéseit irányító célokba: a két világháború közötti kisebbségi léthelyzetben a katolikus öntudat és szolidaritás fejlesztését, a katolikus erkölcsiség és szellemiség promoválását karitatív, tudományos és irodalmi tevékenységek megszervezésére alapozták. Fontos cél lett a katolikus nők vallásos, szociális munkára szervezése és kiképzése.²⁶

25 E gondolatra utal vissza a szerkesztő az 1922. június 15-ei számban, ahol részletes bemutatását nyújtja az „Örök Barátság” programnak. Olvasói levelek tájékoztatnak a szervezkedésről: „Az 1923 júliusában érettségizett f. ker. isk. felsősök megalakították maguk között az »Örökbarátság«-ot s kötelezték magukat arra, hogy évente legalább egyszer tudósítást küldenek az »Örökbarátság« titkáranak, Völgyi Irénnek. A titkár most a következőkben számol be: [...]” (1923. október 15. 46.)

26 Ezeket a feladatokat vállalta fel például az 1921-ben megalakult Szociális Missziótársulat. Ifjúsági csoportokat alakítottak, előadásokat, tanfolyamokat, gyűléseket rendeztek. Nagy gondot fordítottak a tehetséggondozásra, így az 1929-ben alapított Erdélyi Katolikus Akadémia, mely a tudomány, szépirodalom és publicisztika művelőinek katolikus szellemiségben zajló törekvéseit támogatta, a tudomány és irodalom terén kibontakozó lányok tehetségét ösztöndíjjal, dolgozataik publikálásával támogatta. (Nóda 2001: 60) Az erdélyi római katolikus egyház megye további intézményeiről lásd még Marton 2002. Lónhárt Tamás az erdélyi magyar felekezeti női szervezetek tevékenységeit mutatja be (Lónhárt 2002), Ghizela Cosma ezen szervezetek intézményesülésének főbb jellemzőit (Cosma 2002). Az 1920-as évek intézményteremtő és intézménytartó erőfeszítéseinek körképét lásd Dávid 2000a. Az élénk ifjúsági mozgalmak és a különböző szervezetei aktív, jövőben bízó és jól felkészített generációkat mozgósítottak a társadalomban betöltött hasznos szerepvállalásra (Nóda 2001: 66). Az ifjúság nevelése az egyházi felekezetek és a laikus kisebbségi szervezetek közös célja volt (a római-katolikus szervezetek és azok kapcsolatairól laikus kisebbségi szervezetekkel a két világháború között lásd Nóda 2001).

Szinte két év múlva olvasható a szerkesztői értékelés, mely egyben példát is állít, követésre buzdítja az olvasók sorát:²⁷

„Az Erdélyi Magyar Lányok I. évf. 1. sz.-ban »A testvériség arany szálai« c- rovatban vázolt eszme most a megvalósuláshoz közeledik. Örömmel üdvözljük a hírt, hogy a Marianum növendékei körében megalakul az »Örök Barátság«. Megvalósul tehát szerkesztő bácsinknak az álma. A női felső keresk. iskola *búcsúzó felsősei 350* Leuval az elsők voltak, akik megértették az »Örök Barátság« szép törekvéseit. – Az 1917-ben szaktanfolyamot végzett leányok találkozásán megjelent 18 növendék, kötelezte magát arra, hogy *évenként* szept. 30.-án 20–20 Leu-val járul a Marianum szegénysorsú növendékeinek *tandj-alapjához.*” (1922. június 15. 10. sz.)

A szerkesztő megnevezi mindazon erőforrásokat, tőkeformákat (lásd Bourdieu 1999), melyeket a csoporthoz való tartozás kínál: társadalmi kapcsolatok, gazdasági, és szimbolikus profitok. Az iskolai múltnak a jelenben, a folyóirat hasábjain az interaktív kommunikáció által való közös ápolása jelenti a növendék-generációk közösséggé kovácsoló élményét. Az iskola-émlékezet mint emlékezési stratégia, az egy iskolához való tartozás emléke tehát alapja lehet a generációk közötti kapcsolatnak, felelősségvállalásnak: a régi növendékek nem maradnak közömbösek az iskola új növendékeivel szemben, sorsukba való beavatkozásuk az iskolai közösséggel való további azonosulásukat mutatja. „Az azonosulás velejárója a biztonságérzet, a valahová tartozás érzete, a jelentésrögzítés, az élet megélésének a normális medre, azaz a társadalomba való sikeres beilleszkedés állapota.” (Ilyés 2013: 115.) A folyóirat olvasótáborával való azonosulást segítő (illetve hátráltató) lépcsőfokokra világít rá egy olvasói levél: „Veress Jolán (Torda): [...] »Isten tudja! most, hogy nem járok iskolába – a VI. gimnáziumot magán-úton végzem – és mivel a Marianumba nem jártam be soha, úgy érzem, hogy „nincsen számomra hely” az „Aranyszálak”-ban. Olyan idegennek érzem magam a sok marianumista között. Vagy nincs igazam? A Fekete-Nagy Berta cikkei nem folytatódhatnak? Nekem rendkívül tetszettek. [...]» (1925. február 28. 194.) Egyes levelekből kitűnik, hogy a folyóirat *olvasótáborába* tartozás és az Erdélyi Magyar Lányok *közösségébe* tartozás között kü-

27 A diskurzusközvetítő médiumok „alakítják észleléseinket és tapasztalásainkat, formálják képeinket, illetve befolyásolják társas cselekvésünk logikáját (Kaschuba 2004: 202). Egy olvasó vallomása erről: „Laufer Tiri (Temesvár) bemutatkozásával együtt beszámol kongregációjuk ünnepélyéről is. Így ír: »Sokszor hallottam már, hogy a példa vonz és tessék elhinni kedves Szerkesztő Úr, hogy engem csakugyan a példa vezet. Hogy az utóbbi időben mindinkább növekedik a temesvári levélírók száma, én is kedvet kaptam, hogy bemutassam magam az EML táborának. [...]» (1925. február 28. 193.)

lönbség van: az olvasótáborba tartozás lehet ugyan korhatártól független, de az olvasói (fogyasztói) igények változhatnak – ez viszont nem jelenti azt, hogy csökken a közösség élete iránti érdeklődés. Ebben az esetben a folyóirat szerepe valójában csupán a közösségi élmény megélésének lehetőségét rejti magában. „Rehnerne – Wesztermayer Rózsi (Fáget), 10 éve előfizetője az EML-nak, kéri, hogy »a lapot ezentul ne nekem, hanem hugomnak sziveskedjenek *küldeni. Számomra csak az Aranyszálak maradtak meg, a többiből már kivé- nültem, neki való a többi rész. Ő most az I. gimnáziumba jár. Én azért nem szakadok el a laptól, csak az elsőséget engedem át neki. Továbbra is élénk figyelemmel kísérem az Aranyszálakat, csak azt sajnálom, hogy oly ritkán találok ott ismerős neveket. Talán csak nem gondolkozik mindenki így, mint én? Ki emlékszik még rám, kit érdekel élttem folyása? Ez a két gondolat tart engem vissza az írástól.«” (1929. október 29. 92.)*

Az emlékezés *identitástermelő mechanizmus* (Assmann 1999). A rovat célja a generációkat időben, illetve térben összekapcsolni, a rovatot az *emlékezet helyeivé* (Nora 1999) avatni és ezáltal biztosítani a növendékeknek a társadalmi hovatartozás tudatát, a kollektív identitásukat. Az iskolás emlékek mellett a folyóirat tartalma is e funkciónak alárendelt emlékké válik.²⁸ Az ifjú- sági lap emléktermelő, -generáló, illetve -megőrző médiumként társadalmi viszonyokat termel. Az *EML* folyóirat az emlékezet helye, a kulturálisan meg- teremtetett múlt²⁹ őrzésére, és ezáltal a csoport identitásbiztosító tudásának, identitása szimbólumainak tárolására szolgál. A folyóirat olvasótáborra a köz- zös múlt által körvonalazható *emlékezőközösség*. A társadalmi hovatartozás tudata, a kollektív identitás a közös tudásban és emlékekben való osztozáson

28 „Dr. Marschalekné – Kabos Margit sokat kifejező, hangulatos levelét egész terjedel- mében visszük az EML olvasói elé: »Egy kicsit megkésve küldöm az előfizetési díjat, de ugye ez nem zárja ki azt, hogy az EML-t ne olyan szívvvel fogadnám, mint a többiek, akik hosszú levelekkel keresik fel. Ők még mehetnek, az övék tulajdonképpen ez a lap, nekünk *régieknek nemsokára emlékké válik, mert mind kevesebb és kevesebb az ismerősök neve. Persze mi vagyunk a hibásak, – én sem írtam eddig. De kit érdekelne 2-3 év múlva az én sorsom? Azok a lányok, akikkel együtt dolgoztunk, tanultunk s sokszor reszkettünk órák alatt, azok ott maradtak a Marianum egyik rejtett zugá- ban... Mi akik eljöttünk? Mi nagyon elkomolyodtunk egymástól. Ha találkozunk is néha, mindenik mögött van valami idegen, ismeretlen... beszélgetünk, nevetünk, s érezzük: valami megváltozott, vagy ő? vagy én? Vagy mind a ketten?!... Az EML, az még a régi; az ismerős fedele mögött tele van emlékekkel... Minden alkalomkor már alig várom, hogy szétnyissam, pedig nem is fogok neki a lázas olvasáshoz, hanem nézem, nézem s a jólismert lapokat forgatom s ugyan az a boldogság tölt el mint mikor az első számot megláttuk az iskolában. Azóta nőtt, fejlődött a lap, de az iránta való szeretet nem nőhetett nagyobbra.«” (1924. november 1. 58.)*

29 Maurice Halbwachs szociál-konstruktivista elképzelését ismerteti Assmann 1999.

alapszik (Assmann 1999: 138). „A *lieu de mémoire*-ok alapvető létoka az idő megállítása, a felejtés munkájának megakadályozása, a dolgok állásának rögzítése...” (Nora 1999: 153). Az *Aranyshalak* mint a generációk közötti kommunikációt biztosító közeg, a múlthoz való tudatos viszonyulást, és a múltnak a jelenbe való beemelését célozza meg, az iskola generációi közötti folytonosság eszméjét hirdeti, azt, hogy az iskolai közösséghez való tartozás nem szűnik meg a tanulóévek befejeztével, a közös múlt emlékének ápolása örök integráló mechanizmusként működhet.³⁰ Az írott formában, a folyóirat hasábjain megvalósuló kommunikáció áthidalja a fizikai távolságokat, határokat, egy csoportba szervezi az egymástól távoli országokban élő növendékeket. Az ugyanazon iskolába, folyóiratának olvasótáborába tartozás, az ugyanazon értékeket képviselők közösségébe tartozás egyfajta korszaktudat alapját képezte. Mannheim Károly nemzedék-definíciójával élve: az átélt közös tapasztalatok, élmények formálta generációs egység köti össze a nemzedékek tagjait, és az ezt jellemző, az élet folyamán tartósnak bizonyuló gondolkodásmód és értékek (Óri 2008: 53). A generáció fogalmát Pierre Nora elvont *lieu de mémoire* példájaként szemléli.³¹

Az *Erdélyi Magyar Lányok* közösségével való azonosulás a regionális és a nemzeti identitás megélésének egyik módja. „Szívemből szeretem e kedves lapot és úgy szeretném, ha minden leánytársam, mint nélkülözhetetlen, jó barátját, ismerné meg és szeretné az »Erdélyi Magyar Leányokat«, mert akkor, a leányok serege egyetlen nagy – minden szépért és nemesért rajongó, törekvő s szeretetet és egyetértést hirdető – táborra alakulna és ez oly szép lenne a mai idők sok viszálya és szeretetlensége közepette.”³² (1924. március 1. 188.) (Kiemelés tőlem – T. E. T)

30 Sinkó Katalin a budapesti Hősök terén a két világháború között lezajló szimbolikus aktusok és rendezvények kapcsán állapítja meg, hogy a rituálékkal [...] azt szeretnék volna demonstrálni, hogy „az élő organizmus módjára elképzelt és történelmi létében csonkítatlan egészet alkotó magyar nemzet – a rítus által feltámasztva – szimbolikusan tovább él a rítust gyakorlók jóvoltából.” (Gyáni 2007: 81.)

31 „Demográfiai tartalma révén anyagi, hipotetikus tartalma révén funkcionális – mivel alkalmasint az emlékezet kikristályosodását és átadását biztosítja – s ugyanakkor szimbolikus is, mivel egy olyan kevés ember által megélt esemény révén mutat be egy tapasztalatot, melyet a többség nem ismer.” (Nora 1999: 152.)

32 Az olvasótáborral (sors)közösséget vállaló programszerű óhaját közölte a *Jóbarát* ifjúsági folyóirat is, 1939-ben megjelent szerkesztői üzenetei között olvasható: „Ilyenkor, veszedelmek idején, azok között, akik szeretik egymást, még szorosabbra szoktak fűződni az összetartozandóság kapcsai. Azt szeretnők, hogy azok a szálak se lazuljanak, amelyek minket, a *Jóbarátot*, hozzátok fűznek, hogy egy táborban könnyebben viseljük a megnehezült idők járását.” (Bodó 2011: 60.)

„De hisz egyformák vagyunk többé-kevésbé. Legfeljebb társadalmi állás, név, rang, vagyon különböztet meg egymástól minket EML-at, de a lelkünk egy. Szeretünk minden szépet, jót és nemeset, szeretjük az egyszerűséget, az őszinteséget. Minden magyar lány ilyen. Ezért szeretjük ugy ezt a lapot is, mert mindent megtalálunk benne, ami lelkünket, érdeklődésünket megkapja, lebilincseli, szórakoztatja. Azért szeretjük ugy az Aranyszálakat is, mert érezzük, hogy ezek a szálak fűzik össze lelkünket, ezekből az aranyszálakból aranylánc, rózsafüzér lesz, melynek minden egyes szemje tiszta és ragyogó, egy hatalmas fehér gárda, melynek minden tagja a szép és jó eszmék megvalósításáért küzdő, hűséges, kitartó katona.” (1925. március 31. 225.) (Kiemelés tőlem – T. E. T)

A marianistákról megfogalmazott és forgalmazott kép szintén példaként állhat a magyar leányifjúság előtt. Megjelennek azok a lelki és magatartásbeli sajátosságok, melyek a női eszményképet³³ jelentik, és ebben hangsúlyos az iskolához való ragaszkodás gesztusa is:

„Érettségi után a kereskedelmisták Révre rendeztek búcsu-kirándulást. Ott a szép Kőrös-parton a vizesésben gyönyörködve emelték hálatelt szívüket az Ég felé, hogy annyi küzdelem, fáradság után megérhették ezt a felejthetetlen napot. Ott, az Úr nagyszerű templomában a természetben, hangtalan fogadalom szállt fel a szívükből, hogy egész lelkükre irányító elvük marad, amit annyiszor hallottak s tettekben, példákban megvalósítva is láttak az intézetben: a *lelküismeretesség, erős akarat, jó szív, jó modor.* – *Örömnepnek készült a kirándulás s valahogy az elválás gondolata szótlaná tette a máskor oly vidám leánysereget. Igazuk is volt, mert ezzel a nappal búcsut mondtak az iskolának, szerető tanáraiknak, elbúcsúztak a gondtalan élettől, a gyermekkortől. Megváltak az intézettől, de ismerve a marianisták lelkületét, biztosan tudjuk, hogy visszavágynak ők még a „régí fészek melegére.” Jöjjenek csak! Mindenkor megértő, jóakaró tanácsadót, segítőt találnak azokban, akik 11, 7, ill. 3 éven át oly féltő gonddal ápolták azt a kicsi kertet, amit gyermeki léleknek neveznek. Kedves Növendékeink, Isten velük! A viszontlátásra!” (1923. szeptember 15. 12.) (kiemelés tőlem) „Ez a nap az EML egyik kiváló munkatársának, dr. Hirschler József, pápai prelátnak a nevenapja. Mondhatnám, hogy ez a nap a leányok nevelésének, gondozásának történetében korszakot alkotó aranybetűkkel van bevésve, mert ünnepe annak a kiváló pedagógusnak, nagy apostolnak, aki a magyar leánynevelésnek egy kultúrpalotát létesített: a Marianumot, amelyben *kiváló magyar, de amellet talpig becsüle-**

33 „A nő idealizálása már kislánykorában elkezdődött: gyakran ábrázolták a művészetekben az ártatlanság, az egyszerű bensőséges hit szimbólumaként.” (Pukánszky 2006: 141.)

tes, lojális, törvényt, államot és hazát tisztelő és szerető leányok nevelődnek. Mert ez a Marianum csak az uszítók ajkán kifogásolt intézmény, a megértők lelkében mindig kulturális templom volt és marad örökre.” (Szerkesztő bácsi, 1924. március 15. 204.) (Kiemelés tőlem – T. E. T) Az olvasói levelekben említett iskolák között a Marianum rendelkezik a leggazdagabb eszmei asszociációs körrel. Ennek érzékeltetésére egy példát hozunk³⁴: „Sok kedves levelet hoz a posta, de ritkán hoz olyan meleghangút, mint aminőt Zsombory Erzsébet, székelykeresztúri tanítónő írt. Azt hisszük, hogy az EML szívesen olvassák, közzéteesszük: »Már harmadik éve, hogy küzködve az élet nehézségeivel – de mélységes alázatos hittel a Gondviselésben – járom utaim. Már harmadik éve, hogy elszakadtam a ragyogó fehérháztól, a Marianumtól, hol a Jóság, a Szépség és a Szeretet lakik.«” (1923. szeptember 15. 12.)

E családhoz tartozás megszabja, alakítja a tagok viselkedését, személyiségét:

„Kénytelen vagyok szavá tenni ezt az esetet: valaki »ismeretlen« *jelzéssel beküldött egy igen kedves levelet, amelyből leadjuk a következő részt: »Különösen az „aranyszálak” rovata tetszik nekem dacára annak, hogy az abban szereplő nevek közül egyet sem ismerek. Mégis mikor hozza a posta e kedves lapot, a legelsőnek ezt a rovatot olvasom el. Ilyenkor úgy érzem, hogy nem vagyok olyan egyedül. Ujra a zárda kedves falai között, a barátnőim mellett érzem magam. És olyan jól esik az emlékezés. Eddig tulságosan elégedetlen voltam a sorsommal. Nem tudtam belenyugodni abba, hogy távol a rokonok, barátnők és jó ismerősöktől kell élnem, ahol a templom is oly messze van, hogy gyalog nem lehet elmenni. Mióta azonban az EML-kat olvasom, egészen megváltoztam. Este mikor hazamegyek a hivatalból, mindig olvasni szoktam. Eddig nem néztem, hogy mit, csak olvasnivaló legyen. Most azonban az EML az első s azután is csak olyan könyveket olvasok, ami egy fiatal leány kezébe való. Két éve, hogy kikerültem a nagyváradi tisztelendő nővérek kezei alól s azóta oly nagyon megváltoztam, hogy nem ismerne rám senki. A szelíd jó kisleányból világhölgyike lett, akire senki nem mondaná, hogy zárdai nevelésben részesült. Mostanában azonban már többen hasonló kérdéseket intéztek hozzám: „Mi lehet az oka annak, hogy ilyen jó kisleány lett?” Ennek csupán az EML az egyedüli oka, amiért én nagyon hálás vagyok.«” (1923. december 31. 124.)*

A fenti idézet egy énről szóló *narratívum* jegyeit hordozza. Az élet eseményeit koherens kapcsolatba szervező nyelvi eszköz ez, az igazolás céljából

34 A Marianum reprezentációjának vizsgálata a folyóirat tizenegy évfolyamában külön kutatás tárgya lehet.

létrehozott szimbolikus rendszer. (Gergen–Gergen 2001: 80.) Megfigyelhető benne azon narratív elemek alkalmazása, melyek egy érthető narratívum felépítését szolgálják, és megteremtik az énről való beszámolás valószerűségét (vö: Gergen–Gergen 2001: 80–81). Így a rovat olvasása során megélt közösségi élmény, az abból fakadó meglepedettség kellemes állapota képezi az értékelt végcél, mely értékkel telített és kívánatos végpont. Ahhoz, hogy e célt jobban valószínűvé tegye a levélíró, *releváns eseményeket választ ki a célállapothoz. Az események rangsorolása* lineáris időbeli szekvenciák alapján történik: zárdai nevelés, hivatalba kerülés, magatartásbeli változás, *EML* olvasása során visszatalálás a vágyott értékek világába. A célállapotot megelőző események okozatilag össze vannak kapcsolva, *oksági láncolatot* képeznek. A jól formált történet jelzéseket használ a kezdet és a befejezés jelölésére, a fenti szövegben *demarkációs jelek*ként olvashatók a rovattal szembeni egyéni attitűdöt kifejező első és utolsó mondatok. (vö: Gergen–Gergen 2001: 80–83.)

Az iskola szerepe tehát az olvasók felismerése szerint is a tudásközvetítés mellett a normaközvetítés, a magatartásminták kialakítása, és az érték-konszenzus alapján történő kapcsolatok erősítése. A folyóirat szintén ezeket a szerepeket vállalja fel, e funkciókat pedig a lányok párbeszédének fórumaként *tölti be: a rovat az olvasói levelek közlésével a lányok igényeit közvetíti, ismerteti, egybehangolja, homogenizálja a lányok értékrendjét, és mindezek révén, a párbeszéd (mint tartalom és mint rituálé) és annak szerepe révén lehetővé teszi számukra a közösségi integrációt. A fenti szöveg üzenetei közé tartozik, hogy az olvasmányok tudatos megválasztása a „kapcsolati struktúra hatására módosult racionális cselekvés”* (Coleman-t idézi Pusztai 2009: 15). Az *Erdélyi Magyar Lányok* generációs identitás pedig új, és valószínűleg tartós világgépet eredményez. A sajátos tulajdonságokkal körülhatárolható *EML* közössége az iskolai partikuláris kultúrára való emlékezés terméke.³⁵

35 Egy másik olvasó levelében szintén felfedezhető az iskolából való kikerülés után tapasztalt, értékek mentén történő elmagányosodás. A *nagyvilágias és gyermekies gondolat az előző idézet világhölgyike és szelíd jó kisleány* ellentétpárjának párhuzamai: „Czink Ica szive visszavágyik az intézetbe. A szerkesztő bácsit levélben kereste fel és azt hiszi, hogy ő ezért nagyon fog csodálkozni. Így ír: »Biztosan csodálkozni fog a Szerk. Bácsi, hogy levelemmel keresem fel, én mint kolozsvári. Ugyanis már többször voltam a Marianumban, de a Szerk. bácsival egyszer sem találkoztam. Az *EML* számait pontosan megkapom és köszönöm. Oly örömmel várom a postásbácsit, ő is már tudja, hogy minek örvendek, s ahányszor a kezembe adja mindig mosolyog a nagy bajusza alatt. Oly szorgalmasan olvasom, hogy közben elfelejtem a rámbízott dolgot megcsinálni, ami sürgős, pl. a rántás kavarási, gesztenye takarítás stb. Különösen érdekelnek az Aranyzálak, mert egyet-mást megtudok az osztálytársnőimről. Nagyon hiányoznak mindannyian, s a trio-tagjai G. Margit és B. Teresi. De egy kicsit haragszom rájuk, mert oly kevés életjelt adnak magukról. Nagyon, nagyon kérem a

Az iskola utáni magányukra az olvasók közül sokan tehát azért panaszkodnak, mert környezetükben nincs szellemi partner. Számukra ezt a lap biztosítja. A két világháború közötti időszaknak a női életpályáról, az értelmiségi nő társadalmi integrációjáról vallott nézetek könnyen megvilágítják számunkra az iskolázott lányok lehetőségeit. A magyar főiskolát végzett növendékek vagy magyarországi egyetemekre iratkoztak be, vállalva a megszerzett oklevél honosítási nehézségei miatt a külföldön maradási is, vagy, román nyelvtudásuk gyors fejlesztésén fáradozva, a kolozsvári egyetemre iratkozhattak be. (Diószegi 1990: 91–93.) A közvéleményt formáló sajtó a patriarchális családi modellel eszményét támogatta. A nők hivatását a feleség és anya szerepében látta és láttatta kimerülni, a nők oktatását és munkavállalását pedig sem az aspirációk, sem a kényszer szemszögéből nem támogatta.³⁶

Az olvasói vallomások alapján megfogalmazható, hogy a lap segített a tanév után, a tanulmányok elvégzése után, azaz az iskolából frissen kiszakadt lányoknak az átmeneti időszakot átvészelni. Két dolgot hangsúlyoz: az iskolában tanultakat őrizni kell; a női hivatást gyakorolni kell. „Kisfaludy Margit (Stanceni) leveléből ezt a részt vesszük át: »[...] Bizony, mikor hazajöttem, szokatlannak tetszett az itthoni csend, a szomszédatlan erdő. De már megszoktam a csendet, a magányt. Nem igen járok sehova, csak a templomba gyalogolok le. Akkor harmoniumozom. Bizony egy kicsit nehezen esik, hogy diplomám van és nem tudom tudományomat értékesíteni. De bizva a Szent Szűz segítségével, nem csüggedek el. Alig várom a vasárnapot, hogy kézhez kapjam a Magyar Lányokat. Mindig nézem, van-e valami jó hír régi társaimról. [...]«» (1930. december 21. 190.)

A tanulmányaikat külföldön folytató lányok számára a lap különösen fontos értékét képezi, hogy magyar nyelvű. A nemzeti kultúrcikkek fogyasztása bárhol lehetséges, a nemzeti identitás megélése nem fizikai térhez kötött, hanem emlékezhelyekhez. „Jeromos Irén (New-York) leveléből ezeket vesszük át: »Hónapok óta készülök már irni, megköszönni a Magyar Lányok lapját. Nem

Szerkesztő Bácsit, hogy dorgálja meg a szerkesztői üzenetekben. Irjanak gyakrabban! Nagyon hálás leszek érte. Oly szokatlan nekem most, hogy egyszerre egy nagy lánytársaságból estem ki, igyekszem keresni, de hasztalan, mert azt a társaságot nem kapom sehohol. Mindenütt az a nagyvilágias gondolat és sehohol az a gyermekies, amilyen köztünk volt.» (1924. január 15. 137.)

36 Kádár Judit az *Új Idők* „szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap” (1894–1944) nőképeinek, a helyes női viselkedésről vallott felfogásainak kutatása során tapasztalta, hogy a lap szerkesztői megpróbálták a nők tanulási iránti vágyát visszafogni. Az iskolázott lányoknak „önálló pályához való jogukat továbbra sem ismerték el, aminek következtében a patriarchális családba visszakényszerített nő jöszereivel csak férje halála árán hasznosíthatta tudását.” (Kádár 2002.)

tudom elmondani mit jelent számomra ez a drága lap, mennyi kellemes kedves órát szerzett eddig már. Az otthoni magyar lányok kedvenc olvasmánya nekem szinte imakönyv. [...] Három gimnáziumi osztályt jártam a Marianumban s most itt folytatom angolban elég jó eredménnyel. Nagyon várom mindig az EML lapját nem is tudják otthon elképzelni, mit jelent, mennyire szeretjük itt a magyar szót, magyar muzsikát s mindent, ami magyar. Mostanában minden héten kétszer-háromszor hallunk gyönyörű cigányzenét a rádión. Nagyon szeretjük!» (1931. február 15. 288.) A román iskolák növendékei³⁷ számára a folyóirat szintén olyan örökség, mely áthagyományozásra méltó: „Keller Ilonka (Seini) követi társnői példáját és bemutatkozik olvasóink előtt: »Nagyon szeretném ha a többi leányok megismernének és így bemutatkozom: 11 éves, elég magas, barna kisleány vagyok. Jelenleg az itteni román elemi isk. negyedik osztályába járok. Nagyon szeretek olvasni, már ismerek több ifjúsági regényt. Azonkívül kézimunkálok és tanulok zongorázni, most ugyan félbe maradt, mert a kisaszonyunk elment és itt nincs kitől tanulni. Van egy öcsém, ki szintén elemista; egy nagyon drága, kicsi hugom, majd meggyűjtöm a lapokat, hogy ő is olvassa, mert most még alig kezd gagyogni.«” (1925. február 28. 194.)

A vallomásokban Erdély földrajzi tere kulturális értelemben vett térré alakul a reprezentációs stratégiák, narratívák által. Erdély, az anyanyelven való kommunikálás színhelye jelképezi a hivatással járó bizonytalanságban az állandóság pontját:³⁸ „Bakos Jolán (Gheorgheni) »Először is bocsánatért esdeklek, amiért majdnem egy éve hallgatok, de megvan az oka. Ugyanis, régi vágyam beteljesült. Zárdában vagyok! Erdélyi levegőn, magyarok között. A gyergyószentmiklósi továbbképzőnek vagyok egyik hátramosztója. Nem tudom leírni azt a nagy boldogságot, amit nekem az ittartózkodás jelent. Gyönyörűséggel tölt el minden szó, virág, még a nap is szebben mosolyog le a könyváltatta erdélyi falvakra, városokra, mint bent a regátban. Tanulok újra a drága anyanyelven, amelyet már nem is beszéltem tisztán. Jó szüleimet még mindig kényszeríti a kenyérkeresés fárasztó harca, a regátban tartózkodásra. Év végén, ami sajnos mindjárt itt van, én is megyek haza, de magammal

37 Onisifor Ghibu adatai szerint, aki ekkor Erdély főtanfelügyelője volt, 1919 és 1924 között a román kormányzat bezárt, működtetésétől eltiltott vagy nyilvánossági jogától megfosztott 8076 magyar oktatási intézményt. 1922-től a magyar felekezeti iskolák anyanyelvi oktatásának korlátozásaira is születnek intézkedések. Részletes kimutatását lásd Fischer Fülöp 2000: 405–406.

38 „...Még nem tudom, hogy hová megyek, hol leszek – ez a mai tanítónők sorsa – de bárhova kerüljek, szeretetem az EML iránt összetartó kapocs lesz. Tanuljatok, nevessetek, – mert életünk legkedvesebb éve a diák évek. Sok szeretettel üdvözl benneteket EML – Angela.” (1923. október 15. 44.)

viszek sok-sok drága kincset, amiket az angyali jóságú tisztelendő nővérek vetettek el lelkünkbe. Amióta itt vagyok, kilenc kilót hiztam, de azt hiszem, a lelkem sokkal többet nőtt, tisztult.» (1930. június 7. 538.)

A lap a magányt elfeledtető *barátnő*, illetve *család* szerepét tölti be: „Metzler Emma Botfaluban leghivebb barátnőjét találja fel az EML-ban. Így ír: »Nem akarok hízolgó lenni, de az EML-nál jobb barátnőre nem is akadhatam volna. Minden betűje egy-egy kedves visszaemlékezés az elmúlt diák életre. Nekem meg éppen kedves szórakozás, mert itt, ahol mi lakunk, borzasztó unalmas. Nincs hova menni, hol egy kellemes délutánt el lehetne tölteni. Most ha unom magam, kezembe veszem kedves lapomat és mikor olvasom, úgy érzem, hogy talán a legelőkelőbb szórakozó helyen sem érezném jobban magam, mint kedves lapom társaságában. Csak az a kár, hogy olyan hosszú időt azt a félhónapot bevárni.«” (1923. december 31. 124.)

Az olvasótábor egységét, a kapcsolatok meghittségét szimbolikusan a *család* motívumával érzékeltetik a szerkesztői szövegek. A rovat tartalmát gazdagító és színesítő egyéni beszámolók megírását, beküldését, maga a levelezés gesztusát, mint interakciót ily módon mint a családtagokkal szembeni morális kötelességet tünteti fel a szerkesztő: „Kedves Lányok! az új esztendőőt ezeket várom: tegye az Aranyszálakat oly bensőségesekké, szeretettel teljesekké, hogy összekössék az EML hatalmas olvasó táborát. Hiszen az EML fehér gárdája hatalmas családot képez, melyben nagyok és kicsinyek édes testvérei egymásnak. Egy a törekvésünk: egymást megismerni, egymást szeretni és gyámolítani. Ne legyen közöttünk széthúzás, egyenetlenség, a testvérek között igen gyakran előforduló torzsalkodás, hanem igazi benső testvéri szeretet. Az Aranyszálak forrása a kölcsönös, megértő szeretet. Fakadjon ebből a forrásból bőségesen a szeretet, hogy meg ne fogyatkozzék ez közöttünk soha, és akkor mindnyájan együtt leszünk egész éven át. A régi háziáldás is azt tartja: »Hol szeretet, ott béke; hol béke, ott áldás; hol áldás, ott Isten; hol Isten, ott szükség nincsen!«

A testvéri együttérzés azonban megkívánja, hogy a nagy családnak minden tagja életjelt adjon magáról. Kérlek tehát, Kedves Lányok mindnyájaitokat, főleg az intézetek régi növendékeit, az EML-nak korra nézve idősebb olvasóit, akik meleg szeretettel gondolnak az eltöltött, boldog diákéletre, küldjenek be magukról rövidke beszámolót, amivel az Aranyszálak rovata kibővülne. Hiszen annyira kíváncsiak vagyunk arra, hogy régi növendékeinkkel mi történik. Ezzel nyitom meg az új polgári évet és bizton remélem, hogy szavaim megkapják soknak a szívét.” (Szerkesztő Bácsi, 1923. december 31. 124.)

Az olvasói levelekben is visszaköszön a *család* motívuma:

„Ferdinand Boszilyka (Arad) »Igen, én eddig ismeretlen és idegen voltam az EML olvasótáborra és a Szerkesztő Bácsi előtt, egy hét óta azonban én is tagja vagyok az EML fehér gárdájának s dacára annak, hogy csak ma kaptam meg az első 10 számot és hogy csak ma olvastam őket el, még is úgy érzem, hogy már régen, nagyon régen ismerem és szeretem ezt a kedves lapot a hozzártozóival, a kedves Szerkesztő Bácsival és az erdélyi magyar leányokkal együtt. Kedves Szerkesztő Bácsi, úgy érzem, hogy az EML egy nagy család, melynek tagjai kedves szeretetben élő leányok, akiket összetart, hasznos és jó tanácsokkal ellát, tudásukat fejleszteni igyekszik és sok szórakozással teli kedves órát szerez fáradhatatlan munkakedvvel – a családfő – a Szerkesztő Bácsi.«” (1925. február 28. 195.)

A folyóirat értékének kifejezésére, hangsúlyozására is alkalmas a *család* motívuma: „Molnár Kató, Boriska és Ilonka személyesen nem jöhettek el a Marianumba, de levelükkel felkerestek bennünket. Még mindig pesti hivatalnokok. Különösen Kató kívánja a sólyomszárnyakat, hogy még egyszer legalább rövid időre, újra Kolozsvárra jöhessen. Az EML-ről írja, hogy a család kedvence volt. »Édes anyánk úgy várta a lap érkezését mindig, mint minket haza a hivatalból. – A lap a negyedik lánya volt.«” (1923. szeptember 15. 12.)

A rovatban követhető mi történik az *EML-nak korra nézve idősebb olvasóival*, és mi történik az iskolában. Kende János szerkesztő, mint iskolai tanár, jól ismerte az iskolai élet aktualitásait, az iskolai szervezetek felépítését, így pontosan meg tudta nevezni kéréseinek, utasításainak célközönségét, reménykedve ezáltal szerkesztői buzdításainak hatékonyságában:

„Kedves lányok! Minden intézetben most fognak az önképzőkörök alakuló közgyűlései lezajlani. Megkérem azért a leendő elnököket, hogy a titkárok útján *küldessék be az új tisztikarról a jelentést*. Feltüntetendők az intézet neve, az önképzőkör teljes címe és az újonnan megválasztott tisztviselők. Kívánatos ennek mielőbbi beküldése már azért is, hogy teljes képet nyerjünk a leány ifjúság e nemü szellemi működéséről is. Az aranyszálak rovata a legalkalmasabb az ilyen irányú mozgalmak megörökítésére. Azonkívül *közlebb hozzák a különböző iskolákban működő leány-lelkeket*.” (1923. október 15. 44.) A kapcsolattartás hatékonyságának növelése érdekében a szerkesztő a levelezés lebonyolítása terén is szervezkedési javaslatokat tesz: „Kedves Lányok! többször *kértelek már, hogy az iskolátokban végbement mindennemű mozgalomról: ünnepélyekről, önképzőköri gyűlésekről, vagy egyéb szellemi mozgalmakról* küldjétek be rövid tudósításokat az Aranyszálak rovata részére. Mert csak akkor lesz ez a rovat valóban a leány tanuló ifjúság szellemi éle-

tének hűséges *tükre és csak* így lesz a hírszolgálatunk friss és eleven. Legyen minden intézetnek egy kinevezett tudósítója, aki gyorsan beszámol az EML-nak mindenről. Remélem, most végre megszivlelitek *kérésemet és mindenütt megválasztjátok a tudósítókat.*”³⁹ (1924. február 15. 171.)⁴⁰

Az olvasók közül nem mindenkinek adatott meg az a lehetőség, hogy iskolai intézményben tanuljon, így némelyek esetében az iskolai emlékek maguk is: kizárólag a folyóirat hasábjain megszerzett közösségi emlékek. Így a rovatokban biztosított párbeszédbe való bekapcsolódás, de csupán a folyóirat olvasása is a közösségi élmény megélésének ad lehetőséget. A médián keresztül történő közvetítés hatása a »másodkézből való tapasztalás«-ként is jellemezhető. (Kaschuba 2004: 202.) A régi növendékek pedig a folyóirat lapjain élnek meg újra és újra az iskolai közösséggel való találkozást: „Ugyanoly örömmel köszöntötték lapunkat Budapesten Molnár Katóék is. „Határtalan volt örömmünk. A postás csak bámulta, hogyan tudunk mi a lapnak örülni. Hogyne! Hiszen eleven Marianum az a lap.” (1921. december 15. o. n.) A beszámolóik állandó cseréje a *beavatottság* légkörének újjáteremtését biztosítja (lásd Bourdieu 1999: 169).

A folyóiratról, mint a közös emlékül közölt cikkek közegéről az olvasók is kifejtették véleményüket. Ujjongva fogadtak rovatokat, vagy újakat ajánlottak.⁴¹ Az olvasói javaslatok betekintést engednek a lányok érdeklődési körébe, illetve megtudjuk azokból, hogy milyen más folyóiratok révén alakulnak ki

39 A Pierre Bourdieu által ismertetett *delegáció* egy intézményesült példája lehet ez, mely lehetővé teszi, hogy „egyetlen vagy néhány személy kezében összpontosuljon az összes társadalmi tőke, amelynek alapján a csoport [...] létezik. Ó képviselheti a csoportot.” (Bourdieu 1999: 170.)

40 A kiegyezés utáni sajtó közművelődési lapjainak szerkesztői üzeneteikben is olykor utaltak arra, mintha az olvasók kívánságaikkal és beküldött írásaikkal részben maguk is szerzőivé válnának e lapoknak éppúgy, mint az élclapoknak (Buzinkay 1985: 211).

41 „Pethő Gizella (Torda) kéri a »Konyhaművészet« újra beállítását az EML-ba. Így ír: »Nekem volna egy nagy kérésem, ami nemcsak engem, hanem az összes lányokat érdekli. Nem lehetne a »Konyhaművészet« c. rovatot megint felállítani, mint ahogy az első évfolyamban meg volt? Nem akarok kritizálni, mert az egész lappal meg vagyok elégedve. De azért mégis ez a rovat nagyon hiányzik a „lányok” lapjából. Ha a Szerkesztő Bácsi jónak látja, sziveskedjék valamelyik következő számba megemlíteni a többi lányoknak is. Azt hiszem valamennyien igyekezni fognak egy-egy kipróbált jó tészta, sült, főzelék, leves, befőtt stb. stb. receptet beküldeni. Ezenkívül a kertészetről, virággondozásról is lehetne egy-egy kis cikket közölni és még sok más ilyen apróságról.«” (1925. január 31. 160.); „A lapot mindig szeretettel várom. Erdődi Mária regénye nagyon kedves. Nagyon örvendenék, ha sikerülne a Munkatársaink c. rovat bevezetése s ha pár sorban az írók életéből is megtudhatnánk egyet-mást. Sokszor úgy érdekelne: szeretnénk többet is tudni azokról, akik annyi szép, ideálizmussal teli gondolatot közölnek velünk az E.M.L. hasábjain.” (1930. május 10. 475. o.)

olvasói igényeik, preferenciáik: „Ami az EML illeti, szabadna-e néhány megfigyelésemet közölni. A két folytatásos regényt, miként legutóbb volt, örömmel fogadták. (Legalább is ismerőseim körében.) A tézta és egyéb recepteknek minden számban való közlését kissé soknak tartom. Nem volna elég a kis gazdasszonyoknak minden harmadik számban? Helyette talán lehetne itt-ott egy-egy kézimunka leírását (ujabb divatos kézimunkáét gondolom) röviden közölni, avagy mintáját hozni? Az Uj Idők pl. egy pesti kézimunka-üzletből kapott minták után közöl leírást és képet. Alatta a kézimunka anyagának ára és a cég neve, ahol az anyag beszerezhető. Egyébként az illető cégnek ez még hozzá ügyes reklám, az olvasó pedig az árról készítes *módjáról a kézimunkának informálódik. A pesti M. L. pedig ügyes tervezést, mintát közöl minden 3-4 számban, esetleg néhány hasznos tanácsot a kézimunka készítésére vonatkozólag. Ne tessék most azt gondolni, hogy talán egy kézimunka üzlet boldog tulajdonosa vagyok, sőt a varrótü éppen olyan távol áll tőlem, mint a főzőkanál, mert mindkettőnek csak szabad órámban hódolhatok.*” (1929. szeptember 1. 13.)⁴²

Az olvasók beszámolóik általi megismerését fényképek közlésével is szorgalmazták: „Mertz Margit leveléből „Szivesen gyűjtenék előfizetőket, azonban ismerőseim között az összes valamire való lányok már járatták az EML-at. Mindazonáltal fogok egy-két előfizető után nézni, hogy a szerkesztő bácsi megvalósíthassa a 9. számban közölt tervét. Oh milyen jó lesz, látni a lányokat, kikről szó van az EML-ban. Különösen Hirschler Editre, Hollósy Delilára, Suhr Terecsire és Winkler Annusra vagyok kíváncsi, mert neveik különösen szerepelnek. [...] Azt hiszem, az én kérésem az összes lányok kérése is: kedves volna, ha lapunk először a szerkesztő bácsi fényképét hozná. Ugy-e megkapjuk ezt?” (1924. február 15. 173.) „Berkovits Erzsébet (Nagyvárad) is kíváncsi a lá-

42 További olvasott folyóiratok, és általuk alakított fogyasztói igények: „Ha valaki beküld képet, nem tetszik kitenni a lapba? Az nagyon jó lenne. Olvastam a Kis pajtást és a »Zászlónkat« *abba is kitétték a beküldött képet. Én olvastam még az »En ujságom«-at, az »Órangyalokat«, a »Magyarlány«-okat, a »Lányok lapját«, a »Cimborát« és mindenikben volt valami kedves szokás és én szeretném, hogy az EML-ben is benne legyen, hogy ez legyen a legkedvesebb lap. A lányok lapjában olvastam, hogyha valamelyik leány szeretne valami dolgot tudni (pl. kézimunka, tézta készítése, virágápolás, pipere szer) a kérelmet kiteszik egy külön rovatba és aki tud, felel rá szintén a lapban. [...]» (1924. szeptember 15. 13.)*

Az irodalmi alkotások és a divatképek arányának kérdése meghatározta 19. század első felében Európa-szerte népszerű, divatképeket, szabásmintákat is tartalmazó irodalmi folyóiratok sorsát: az 1850-es évektől mindinkább szétválik „az irodalom és a divatlap útja”: az irodalom divatszaklapok mellékletébe szorul, vagy *családi lap* jellegét öltve, a nők érdeklődését is számon tartva, „enciklopédikus irányú téma-gazdagodást” kínál olvasóinak (Miklóssy János: 1985: 417–442).

nyok fényképeire: »*Én* is mint minden lány, kíváncsi vagyok már a fényképek közlésére. Elképzelek egy pár lányt, de tudom, akit én szőkének gondolok, az barna és megfordítva.« (1924. március 15. 205.)

1924-től az ország több iskolájának növendékeit mutatja be fényképen is a rovat, és csoportfelvételeket közöl érettségizett növendékek tíz éves találkozóiról. 1926-tól a régi növendékek családi fényképeit is közli, így a családtagokról szintén olvashatók az aktualitások: „Török Kálmánné-Endes Ellát (Fráta) bemutatjuk olvasóinknak. Ezeket írja: »Tíz éve, hogy végeztem a Marianumban az egy éves ker. tanfolyamot, csak egy évig voltam ott, de mindig olyan kedvesen emlékszem vissza az ott eltöltött boldog és gondtalan időkre. Bizony már április 16-án lesz nyolc éve, hogy férjhez mentem és amint a mellékelt fénykép is mutatja, már van három gyermekem, egy 7 és egy 6 éves fiam, és egy 5 éves kis leányom. A hét éves fiam már jár iskolába Torsán, Csonka Mariska unoka hugoméknál lakik.« (1926. április 11. 444.)

A folyóirat közös olvasása a társasági szabadidőtöltésnek egyik kellemes módja iskolás vagy dolgozó lányoknak egyaránt. „Hangos Mária (Arad) leveléből kiérezzük, mennyire megszerette az EML-at és mennyi szórakozást merít minden számából. Így ír: »Október 26-án, a 11-ik születésnapomra kaptam az apuskámtól az EML-at és azóla ugy megszerettem, hogy mindig alig várom hogy újra *láthassam. Én még kisleány vagyok, most járok az I. polgáriba az aradi* kath. zárdában. Eddig még nem volt időm, hogy a rejtvényekkel is foglalkozzam, de a karácsonyi szünetben a kis barátnőimmel igen sokat törtük a buksinkat és úgy örültünk, mikor egyet sikerült helyesen megfejteni.« (1925. január 15. 146.) „Loosz Bözsi (*Világos*) »Nos magamról csak annyit írhatok, hogy a siriai postán vagyok kiadónő már több mint egy éve. Egész nap van dolgom az irodában, nagyon szeretem a foglalkozásomat, de különösen a telefonon, hol annyi kellemes időt töltünk és oly sokat beszélgetünk az EML-ről, mert sok kollegánknak jár ám! Együtt szoktuk a rejtvényeket is fejteni, no s ha nem sikerül, nagyon bosszankodunk rajta.« (1925. június 30. 320.)

A folyóiratban közölt irodalmi alkotások véleményezése tükrözi a női olvasásról⁴³ vallott felfogásokat. A kulturális konstrukció elmélete értelmében a nők viselkedését a nőiségről befogadott elképzelések irányítják (Bában 2002: 53). A kultúra szabályozza a nők személyiségéről, viselkedéséről szóló elképzeléseket.

„Huttera Eleonóra levelének ideiktatott része teljesen fedi a mi felfogásunkat a detektív regényeket illetően. Mi nem akartuk befolyásolni olvasó-

43 Az olvasás mellett a lányok szabadidős tevékenységei közé tartozott még a zongorázás, nyelvtanulás, ródlizás, kézimunka, korcsolyázás, úszás stb.

inkat ebben a tekintetben, mert azt akartuk, hogy a helyes felfogás olvasóink lelkéből spontán erővel törjön elő. Sok-sok levél és levelező-lap érkezett és mindegyik abban egyezik, hogy az EML lapjában nem foglalhatnak helyet ilyen regények, mivel a lap szellemével ellenkezők. A levél vonatkozó része így szól: »EML 9-ik számában olvastam egy levelet, melyben egy tulbuzgó olvasó detektív regény közlését kéri. Ezt az ideát nem helyeslem, mert „nekünk fiatal lányoknak nem lehet izlésünk egy uri betörő, vagy egy Scherlok Holmes, akármilyen zseniális is.” Tudom, nem vagyok az első s talán az utolsó sem, aki ezen eszme ellen felszólal. Már beszéltem is egy lánnyal, aki szintén irt a k. Szerk. bácsinak ebben az ügyben. Detektív regények közlése nem lányok lapjába való. Ha valaki azt akar olvasni, tudomásom szerint minden ujságárusnál kaphat olcsó áron olyan regényeket. Az öcsém mindenesetre örvendene neki, én azonban, aki leány vagyok és finomabb lelkületű, nem tudnék belenyugodni, hogy egy fiatal lányoknak való folyóiratban – ahol annyi szép gondolat van leírva – egy zseniális betörő kalandjait közöljék. Mit szólnak hozzá a tiszt. Nővérek, a Szerk. bácsi és a többi Tiszt. urak, no meg a lányok? Mert bizonyára többségben vannak, akik helytelenítik ezt az ideát.« (1927. december 11. 190.)

E vélemény háttérében az az évszázadokra visszanyúló elképzelés fedezhető fel, mely szerint a lányoknak figyelniük kell arra, hogy általános műveltségüket gyarapítására használják az olvasást, és a szórakoztató olvasmányok ellenében a jó és hasznos olvasmányokat keressék.⁴⁴

„Néma Rózsa (Gencs) leírja impresszióit, amiket az EML legutolsó száma gyakorolt a lelkére. »[...] Berthy Lucia nagyon tetszik, annak dacára is, hogy már rég a klasszikusoknál tartok. Ne vegye rossz néven Szerkesztő Bácsi, hogy a legutóbbi számban közölt „Nelly imája” című elbeszélés nem tetszik. Egy kicsit émelygős. Annál jobban tetszenek a Sass Klára, Andor Mária, Vernes Gyula és Lázár Miklós versei. Erdődi M.-tól és Römer *Máriától szeretnék látni sok elbeszélést az EML-ban.* S azt hiszem velem együtt az egész fehér gárda szeretettel olvassa a „Fausztin” gyönyörűen megírt cikkeit. Sóhaj Micit és Hamis Jutkát is kedvesnek találom. De nagyon sajnálom, hogy az aranyszálak rovata fokonyként kisebb helyet tölt be az EML lapjain. Mi ennek az oka Szerkesztő Bácsi?» (1925. április 30. 257.)⁴⁵ Kern Olga (Nagykároly) kedvenc írói:

44 Az 1770-es években, a felvilágosodás időszakában megjelent, a női olvasással, művelődéssel kapcsolatos első vélemények szerint a női olvasás, mint a nemzeti megújulás egyik fontos eleme, „magasztos célok előmozdítása miatt” ajánlott, és nem a szórakozás céljából. Az 1850-es években is a női olvasás a nemzeti kultúra támogatását szolgálta, a nemzeti irodalom olvasása a női kötelezettségek közé tartozott. (Pogány 2013.) A női olvasás terjedéséről a nyugati világban lásd Lyons 2000.

45 Fausztin álnéven Kende János szerkesztő közölte írásait.

„Jókai, Vas Gereben, Törökné Kovács Hermin, Gaál Mózes, Bütner Julia. És mostantól kezdve az EML összes írói.” (1924. szeptember 15. 13.)

A rovat biztosítja a kultúrának a kommunikáció általi létrehozását: az ismeretek, elképzelések, értelmezések előállítása, alkalmazása, újraértelmezése történik meg benne. Az így értelmezett kultúra, azaz a kulturális tudás és a társadalmi praxis együttese jelenti azt a szimbolikus eszközkészletet, amelynek segítségével individuumok és csoportok saját társadalmi világukat megalkotják, azt folyamatosan értelmezik, illetve más világokkal és csoportokkal kommunikálnak (Niedermüller 1999: 100–102).

A különböző évfordulók alkalmat nyújtanak a közösség identifikációs önmegerősítésére. Ezt támasztja alá a szerkesztő és P. Réthy Apollinár köszöntője, mely egyben össze is foglalja az EML és az általa szervezett közösség sajátosságait:

Mit mondjak az EML születésnapján?

Maradjon meg az EML ezután is gyermeked lelkületű, fehér gondolatú és komoly, korrekt szellemű nő.

Legyen erdélyi, ennek a szép országnak szépségeit szivja magába, szűz levegője éltesse, friss, egészséges vize oltsa el a szomját. Szeresse Erdélyt, folyóit, hegyeit, népeit – embereit. Erdélyt felvirágoztatni, nagygyá tenni, boldogítani: legyen minden törekvése.

Legyen az EML továbbra is magyar. Magyar becsületességgel, alapos-sággal, odaadással és lelkiismeretesen végezze feladatát s oldja meg programját: a magyar lélek nemességét és erényeit sugározta szét s oltsa be minden lélekbe, ki csak vele szóba áll és érintkezik. A magyar néznek szerezzen dicsőséget, mossa le a gyalázatot róla, mit rákentek a századok.

EML példáddal vezesd vissza többi leánytársaidat a tiszta erkölcshez, a természetes, őszinte, egyenes, szolid női lelkülethez.

Igy már ország-világba kiálthatjuk: Megnőtt már a mi lányunk, járhat kend már minálunk...

Üdvözlöm az EML édes- és keresztszüleit, kívánom Isten áldását, hogy hozománnyal tudják ellátni s ügyesen mindennel kistaférozni a nagygyá lett EML-t, kit szeretettel ölel e szép születésnapon s kedves olvasóit tisztelettel köszönti régi ismerősötök, nagybátyátok

P. Réthy Apollinár

(1929. szeptember 28. Születésnap emléksorok – P. Réthy Apollinár)

KÖVETKEZTETÉSEK

Az *Aranyszálak* interaktív állandó rovat a közös értékek alapján körvonalazható *Erdélyi Magyar Lányok* közösségének narratív megalkotásának kutatására nyújtott lehetőséget. Az iskolának, mint sajátos társadalmi és kulturális közegnek az emléke összetartó erőként szolgált az intézetek generációi számára. A lap az olvasók biografikus narratívumainak bevonásával, a közös élmények biztosításával a transzszilván ideológiát kanalizálta le az olvasók szintjére: berendezkedni a kisebbségi sorsra, a szülőföldön maradásra, a népszolgálatra, az összefogásra, a kisebbségi múlt őrzésére. Az anyanyelv, az iskola, Erdély szimbolikus erővel bíró reprezentációi a közösségi identitásnak. A folyóirat a leányifjúság és leánynevelő intézetek szellemi életének tárházaként irányította, meghatározta és értelemmel ruházta fel az iskolázott lányok mindennapjait. Az olvasói levelek közlésével széles körben segítette a lányok nyilvános kapcsolattartását, biztosította számukra az iskolát követő években is a szellemi partnert, és a női pályakép bármely helyzetében a sajátos női kulturális értékek megőrzésére biztatta olvasóit.

SZAKIRODALOM

ASSMANN, Jan

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.

BĂBAN, Adriana

2002 Construcția socială a feminității și masculinității. Exemple de practici instituționale și individuale în România. In: Cosma Ghizela – Magyari-Vincze Enikő – Ovidiu Pecican (ed.): *Prezențe feminine. Studii despre femei în România.* Editura Fundației Desire, Cluj-Napoca, 43–76.

BALOGH Edgár (főszerk.)

1991 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. II. G–Ke.* Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

Dr. BIRÓ Vencel

1940 *Székhelyi Gr. Majláth G. Károly*. Egyházmegyei Tanács, Cluj-Kolozsvár.

BODÓ Márta

2013 *Jóbarát. Egy erdélyi katolikus ifjúsági lap a két világháború között*. Verbum Kiadó, Kolozsvár.

2014 Lánynevelés és színi gyakorlat a 20. század elején a kolozsvári Marianumban. In: Egyed Emese (szerk.): *Képes beszéd. Színház- és filmművészeti tanulmányok 2*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 25–37.

BOURDIEU, Pierre

1999 Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Új Mandátum, Budapest, 156–178.

BUZINKAY Géza

1985 Közművelődési sajtónk a kiegyezés után. In: Kosáry Domokos – Németh G. Béla (szerk.): *A magyar sajtó története II/2. 1867–1892*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 209–216.

COSMA, Ghizela

2002 *Aspecte privind mișcarea feministă din România în perioada interbelică*. In: Cosma Ghizela – Țârău, Virgiliu (coord.): *Condiția femeii în România în secolul XX*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 82–83.

CSEKE Péter

1992 Egyetlen hatalmunk: a (sajtó)nyilvánosság. A kisebbségi sajtó önvédelmi és társadalomépítő ereje (1918–1992). *Korunk* III. (7) 33–40.

DÁVID Gyula

2000a Kulturális és szakmai intézmények, egyesületek. 1918–1944. In: Bihari Zoltán (szerk.): *Magyarok a világban. Kárpát-medence. Kézikönyv a Kárpát-medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról*. Ceba Kiadó, Budapest, 357–359.

2000b Az erdélyi magyarság. Sajtó. 1918–1944. In: Bihari Zoltán (szerk.): *Magyarok a világban. Kárpát-medence. Kézikönyv a Kárpát-medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról*. Ceba Kiadó, Budapest, 363–368.

DIÓSZEGI László

- 1990 Az erdélyi magyar iskola 1918–1940. In: Diószegi. László – Dippold Péter – Fejős Zoltán – Lévai Edit – R. Süle Andrea (szerk.): *Varietas Historiae. Tanulmányok Juhász Gyula 60. születésnapjára*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 81–94.

DUBY, Georges – LARDREAU, Guy

- 1993 *Párbeszéd a történelemről*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

FISCHER FÜLÖP Ildikó

- 2000 Az erdélyi iskolahelyzet a két világháború között. In: Bihari Zoltán (szerk.): *Magyarok a világban. Kárpát-medence. Kézikönyv a Kárpát-medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról*. Ceba Kiadó, Budapest, 405–407.

GERGEN, Kenneth J. – GERGEN, Mary M.

- 2001 A narratívumok és az én mint viszonyrendszer. In: László János – Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 5. Narratív pszichológia*. Kijárat Kiadó, Budapest, 77–119

GRANOVETTER, Mark

- 1982 A gyenge kötések ereje. In: Angelusz Róbert – Tardos Róbert (szerk.): *Társadalmunk rejtett hálózata*. Magyar Közvéleménykutató Intézet, Budapest, 371–400.

GYÁNI Gábor

- 2007 *Relatív történelem*. Typotex, Budapest.

GYÖRFFY Gábor

- 2014 A magyar nyelvű sajtó és sajtószabadság története Romániában 1918–1983. In: Apró István – Paál Vince (szerk.): *A határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig. Fejezetek a magyar sajtószabadság történetéből*. (Médiatudományi Könyvtár, 14.) Médiatudományi Intézet, Budapest, 97–102.

Dr. GYÖRGY Lajos

- 1924 A romániai magyar időszaki sajtó öt esztendeje (1919–1923). *Ethnographia* LVI. (7) 239–257.

HABERMAS, Jürgen

- 1999 *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban*. Osiris Kiadó, Budapest.

ILYÉS Sándor

- 2013 *Kolozsvári munkásklubok az 1950–1960-as években*. Kriza János Néprajzi Társaság – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár.

KÁDÁR Judit

- 2002 „Otthonod az uradé.” Három 20. századi magyar képes hetilap nőképe. *Médiakutató*. (9) 78–94.

KASCHUBA, Wolfgang

- 2004 *Bevezetés az európai etnológiába*. Csokonai Kiadó, Debrecen.

KESZEG Vilmos

- 1991 *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

KISS Mária Rita

- 2001 Bangha Béla sajtókonceptiója politológiai szempontból. In: Sarnyai Csaba Máté (szerk.): *Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon (1848–1918)*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 145–156.

LÁSZLÓ János

- 1999 Aszociális reprezentációról. In: Béres István – Horányi Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Osiris Kiadó, Budapest, 129–138.

LŐNHÁRT Tamás

- 2002 Asociațiile femeilor maghiare din Transilvania în prima jumătate a secolului XX. In: Cosma Ghizela – Țârău, Virgiliu (coord.): *Condiția femeii în România în secolul XX*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 63–80.

LYONS, Martin

- 2000 A 19. század új olvasói: nők, gyermekek, munkások. Cavallo, Guglielmo – Chartier, Roger (szerk.): *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*. Balassi Kiadó, Budapest, 348–380.

MARTON József

- 2002 Az erdélyi római katolikus egyházmegye intézményei a két világháború között. *Korunk* XIII. (4) 17–27.
2009 Katolikus sajtó Erdélyben a két világháború között. *Keresztény Szó* XX. (5) 10–11.

MIKLÓSSY János

- 1985 Irodalmi lapok. In: Kosáry Domokos – Németh G. Béla (szerk.): *A magyar sajtó története II/1. 1848–1867*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 417–442.

NIEDERMÜLLER Péter

- 1999 A kultúráközi kommunikációról. In: Béres István – Horányi Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Osiris Kiadó, Budapest, 96–111.

NÓDA Mózes

- 2001 Asociațiile Romano-Catolice din Transilvania în perioada interbelică și relațiile lor cu organizațiile laice minoritare. *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Catholica Latina*. XLVI. (1) 57–69.

NORA, Pierre

- 1999 Emlékezet és történelem között. A helyek problematikája. *Aetas X.* (3) 142–157.

OROSZ Krisztofer Levente

- 2007 A kolozsvári Marianum története az első világháborúig. I–II. *Keresztény Szó*. (11) 29–30; (12) 7–11.

ÓRI Péter

- 2008 Nemzedékek és demográfiai viselkedés Magyarországon a 19. század végén, a 20. század elején. In: Gyáni Gábor – Láczy Magdolna (szerk.): *Generációk a történelemben. A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 2007. évi konferenciájának kötete*. Hajnal István Kör–Társadalomtörténeti Egyesület – A Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kara, Nyíregyháza, 53–76.

PÁSZKA Imre

- 2009 *Narratív történetformák a megértő szociológia nézőpontjából*. Második, javított kiadás. Szegedi Egyetemi Kiadó. Belvedere Meridionale – Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged.

POGÁNY György

- 2013 „Honleányok” és a könyvek. Leányolvasók és leányolvasmányok a reformkorban. *Könyv és nevelés* 15. (1) 43–55.

PUKÁNSZKY Béla

- 2006 *A nőnevelés évezredei. Fejezetek a lányok nevelésének történetéből*. Gondolat Kiadó, Budapest.

PUSZTAI Gabriella

- 2009 *A társadalmi tőke és az iskolai pályafutás*. ÚJ Mandátum Kiadó, Budapest.

RAJKA László

- 1927 *Emléklapok a Marianum történetéből*. [Providentia,] Cluj.

SAS Péter

- 2011 *Marianum. A 100 éves római katolikus tan- és leánynevelő intézet emlékezete (1911–2011)*. Verbum, Kolozsvár.

UNGVÁRI ZRÍNYI Imre

- 2007 Az azonosság és a másság reprezentációi az identitásképző narratívákban. In: Gagy József (szerk.): *Emlékezet és kommunikáció. Narratívák az egyéni, a társas és a közösségi identitás teremtésében. 2004. március 19–20. Marosvásárhely*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 67–85.

VALUCH Tibor

- 2002 *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében*. Osiris Kiadó, Budapest.

VÁLYI Gábor

- 2007 Recsegő ütemek nyomában. Egy lemezgyűjtő szubkultúra változó „játékszabályai”. In: Jakab Albert Zsolt – Keszeg Vilmos (szerk.): *Csoportok és kultúrák. Tanulmányok szubkultúrákról*. BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék – Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 51–74.

VEIDINGER Éva

- 2008 Iskolatörténeti vázlat a kolozsvári Marianum intézetről. In: Tornay Krisztina Petra (szerk.): *Marianum. Az erdélyi iskolánövérék nyomában*. Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolánövérék Magyar Tartománya, Debrecen, 38–50.